Дзвони Лемківщини

№ 2 (10)

Березень 1995 року

Реєстраційне свідоцтво № 145

Газета заснована у квітні 1994 року

ЧАСОПИС КРАЙОВОГО ТОВАРИСТВА «ЛЕМКІВЩИНА» В УКРАЇНІ

Естафету переймає Збараж

Вечір пам'яті і скорботи «Дзвони Лемківщини»

Нещодавно у старовинному Збаражі відбувся вечір-спогад, приурочений 50-річчю депортації лемків. На нього з'їхалися переселенці з навколишніх сіл — Грицівець, Стриївка, Синява, Залужжя, Старий Збараж та інших, — щоб поділитися спогадами про пережите, згадати про ті чорні дні випробувань і мук.

Вечір проходив у приміщенні районної дитячої бібліотеки, що стараннями членів товариства «Лемківщина» була по-святковому прибрана.

Перед присутніми виступили Василь Кінь, житель Ст.Збаража, насник УПА, Юлія Сиско із с.Стриївка, юрист Іван Гаргай, член районого правління

О.Венгринович: «Ми наснажені любов'ю до Лемківщини»

(Із виступу на звітній конференції Тернопільського обласного товариства «Лемківщина»)

Наша звітна конференція обласного Товариства «Лемківщина» проходить на четвертому році нашої незалежності, в час економічного спаду, при пожвавленому русі лемківських організацій як в Україні, так і в світі, у період відзначення 50-річчя депортації.

Сьогодні ми політично і організаційно сильніші ніж були вчора. Ми пройшли шлях, на якому набули досвід і вміння, відчули радість і розчарування.

В 1993 році відбувся Світовий Конгрес СФЛ, на якому були прийняті ряд історично важливих документів: Заява СФЛ про політичне русинство, Звернення до Президентів, парламентів Польщі і України. В цих програмних документах виражені питання: хто ми є і що ми хочемо.

Впродовж нашої річної діяльності на різних форумах і зустрічах ми говорили, що лемки — найзахідніша етнографічна гілка українського народу, що вимагаємо від владних структур України і Польщі.

Тернополя, Монастириська, Збаража, Копичинець, Підгаєць, Заліщик, Чорткова, (підготовлено матеріали), в газетах: «Свобода», «Тернистий шлях», «Тернопіль вечірній».

У різних українських програмах — радіо, телебачення провели зустрічі з народними депутатами Верховної Ради України Ю.Тимою, М.Горбалем, головою обласної Ради Б.Косенком, його заступником М.Скибньовським, головою міської Ради В.Негодою /міська Рада прийняла ухвалу про підтримку наших вимог і направила її до Верховної Ради/, послом у Польщі Т.Стараком, головою товариства «Україна» І.Драчем, його заступником п.Лазебником, Міністром України з національних меншин, міграцій і культів М.Шульгою та його трьома заступниками.

Цим питанням були присвячені: Науково-практична конференція, Дні пам'яті і скорботи, які були проведені у нас в Тернополі, а також Івано-Франківську, Львові, Бережанах, та інш. осередках, засідання Президії СФЛ і Колегії Крайового Товариства «Лемківщина» в Україні, правліннях нашого товариства.

На сьогодні створено 10 районних Товариств, з них в Копичинцях, Підгайцях і Заліщиках за звітний період, а ще три — в Підволочиську, Бучачі, Теребовлі — будуть створені в цьому році. Створено осередки в Буданові і Біло-Криниці. Загалом обласне товариство нараховує біля трьох тисяч членів.

Правління провело 15 засідань, з яких одне виїзне в Чорткові, де розглядалися всі проблемні питання життя нашої лемківської громади. Відроджено свято Святого Миколая, налагоджено поїздки в лемківську церкву Львова.

Питання збереження і відродження наших звичаїв, традицій, культури стоїть у нас на першому місці. Однак зроблено далеко не все можливе. В кожному відділенні і осередку повинні діяти різні форми художньої самодіяльності, проводитися виставки наших митців, літературні вечори, збори, лекції, зустрічі, присвячені визначним датам і особам.

Хочу навести відрадний приклад з роботи міського товариства (голова п.Ярослава Бережнюк). В 1994 році проведено Різдв'яні Свята з лемківським

насник УПА, Юлія Сиско із с.Стриївка, юрист Іван Гаргай, член районого правління товариства «Лемківщина», Надія Данилевич, Ярослав Дем'янчик із с.Синява та ін.

Вони розповіли про жорстоку акцію «Вісла», трагедію багатьох лемківських родин, про перші роки перебування на Збаражчині. Особливо хвилюючою була розповідь Н.Данилевич, яка розповіла про трагічну долю свого батька, в'язня Освенцима. З розповіді дочки батько постав не лише мучеником, що несправедливо потерпів від обмовників, але поборником правди, чесним і порядним громадянином.

З увагою вислухали присутні виступи Олександра Венгриновича, голови обласного товариства «Лемківщина», членів правління Ігоря Дуди, Ярослави Бережнюк, голови Збаразької районної Ради народних депутатів Степана Біскупа, переселенки із с.Солотвина Емілії Венгринович та інших.

Ведучі вечора Ольга Остапенко і Петро Сорока подбали про те, щоб в залі панувала задушевна атмосфера. Народні лемківські пісні і вірші поета В.Хомика прочитали представники наймолодшого покоління переселенців — Оксанка і Марічка Остапенки, Надійка Чорняк і Надійка Філь.

Вечір закінчився святковим кермешем.

Степан ФЕЦКО, м.Збараж

Впродовж на різних форумах і зустрічах ми говорили, що лемки — найзахідніша етнографічна гілка українського народу, що вимагаємо від владних структур України і Польщі, політичної оцінки договору від 9.09.1944 року про депортацію українського населення із споконвічних етнічних земель Лемківщини, Надсяння, Холмщини, в тому числі акції «Вісла», визначення виселених депортованими з усіма наслідками і з відшкодуванням завданих моральних і матеріальних кривд, розробки програми етнічного відродження Лемківщини, про захист наших історичних і культурних цінностей на землях Лемківщини, Надсяння, Холмщини, домовлення про спрощений перехід кордону, а в переговорних процесах врахувати думку лемківських організацій і залучати їх до роботи.

19 квітня 1994 року в Києві відбувся «круглий стіл» під назвою «Проблеми «політичного русинства» в Україні», на якому я був учасником і виступив з доповіддю. «Круглий стіл» /форум науковців, державних і громадських діячів/ засудив прояви русинства у нас в Закарпатті і взагалі в Україні.

Із вищезгаданих питань голова і члени правління виступали на установчих зборах Товариств «Надсяння», «Холмщина», розширених правліннях нашого Товариства, зборах відділень інш. осередках, засідання Президії СФЛ і Колегії Крайового Товариства «Лемківщина» в Україні, правліннях нашого товариства.

Все це робиться і буде робитися для того, щоб громадськість України і владні структури почули наш голос і знали, що є такі проблеми. Що в Україні, є депортовані українці, їм завдано моральні і матеріальні кривди.

На сьогоднішній день наше Товариство зібрало більше 8 тисяч підписів під Зверненням до ВР і Президента Україні.

Поки що не маємо ні одного підпису з Товариств «Надсяння» і «Холмщина». Протягом місяця не було зібрано в Івано-Франківську і Львові жодного підпису. Це засмучує.

Недавно сейм Польщі відкинув розгляд питання про моральне і матеріальне відшкодування, пов'язане з акцією «Вісла», а ОУП і ОЛП також будуть організовувати збирання підписів. Про підтримку збирання підписів позитивно відгукнувся і голова СФЛ.

Великою подією в області (не тільки у лемківському середовищі) були Дні пам'яті і скорботи та Науково-практична конференція, приурочені 50-річчю депортації. Ці події широко висвітила наша газета.

Хочу навести відрадний приклад з роботи міського товариства (голова п.Ярослава Бережнюк). В 1994 році проведено Різдв'яні Свята з лемківським традиційним вертепом, 12 стравами, колядами. А у 1995 році проведено свято Нового року з Маланкою і театралізованим дійством.

На святах були присутні сотні людей, разом з керівниками міста. Дійовими особами стали члени Товариства. Побувавши на святах, хочеться сказати, що варто жити і творити для наших людей.

Великий фестиваль проведено в Тернополі під час Днів пам'яті, у якому взяли участь усі лемківські колективи Тернопільщини, а також Львівщини, Івано-Франківщини.

В Палаці культури «Березіль» була організована виставка тернопільських митців — вихідців з Лемківщини, Надсяння і Холмщини та нащадків переселенців, на якій експонувалися 43 твори живопису і графіки.

Хочу подякувати усім членам правління, членам Товариства, які багато зробили для нашої загальної справи, для збереження наших звичаїв, традицій, культури — для етнічного відродження Лемківщини.

З виступів учасників зборів :

Ольга Ференц, м.Монастириська:

— Я з Висови. Була свідком трагедії 1945 року. Була учасником Світового Конгресу Лемків. Болить мене те, що до нашого голосу так мало прислухаються. Скажімо, у нашому районі 300 людей добиваються, щоб отримати допомогу з Німеччини, де вони працювали під час війни. Є в них документи, є свідки, та ігноруються їх законні права. Поляки отримали цю допомогу ще два роки тому. Чому нас ніхто не чує?

Станіслав Давида, м.Тернопіль:

— Доцільно, на мою думку, фестиваль «Ватра» проводити не тільки в Ждині, а й в інших містах і селах Лемківщини, бо наші споконвічні землі простяглися на багато кілометрів. Хай люди знають про це.

Гарап'юк Марія, м.Бережани:

— Який талановитий наш народ, який щедрий душею. Ми на Бережанщині проводимо багато цікавих конкурсів, зокрема конкурси писанкарів, вишивальниць, вечір ерудитів. Хочеться, щоб наша слава лунала світом, щоб про нас знали в найвіддаленіших куточках України.

Михайло Теленько, м.Заліщики:

— В цьому залі я, мабуть, найстарший і наймолодший одночасно. Найстарший за віком, мені 77 років, а наймолодшим як голова останнього за часом, створеного в області районного товариства «Лемківщина».

Вважаю, що багато говоримо про наші здобутки і мало критикуємо бездіяльність, пасивність, аморфність. Треба відвертіше говорити про наболіле, тоді більшого доб'ємося.

Ярослава Бережнюк, м.Тернопіль:

— Я вже неодноразово говорила і вважаю за доцільне наголосити знову, що нам необхідно об'єднуватися — лемкам, надсянцям, холмщакам. Чому ми діємо нарізно? Хіба в нас не одна мета? Які сили сприяють ворожнечі, сіють протистояння? Задумаймося над тим, кому це вигідно?

Надія Процьків, Чортків:

— Мої думки сьогодні звернуті до Чечні, де мужній народ відстоює свою свободу. Росія сьогодні робить з чеченським народом те, що робила з нашим 50 років тому. Чи повинні ми мовчати? Чи повинні мовчки спостерігати за тим, як нас знову віддадуть на поталу ненаситній Москві? Сьогодні мовчання — це злочин.

Перед присутніми виступили також Ігор Дуда, член правління обласного товариства «Лемківщина», Петро Сорока, редактор газети «Дзвони Лемківщини», Леся Бурякова, бухгалтер обласного товариства, Марія Дзюжинська (м.Тернопіль), Іван Кулик (м.Монастириськ), Ярослав Жук (Підгайці) та інші.

З ЖИТТЯ УГОРСЬКИХ УКРАЇНЦІВ

Марія БАЙКО, професор, народна артистка України,
Лауреат Державної премії України ім. Т. Шевченка

І ЗЛИЛИСЯ СЕРЦЯ ВОЄДИНО

Щораз виразніше і вагоміше лунає українське слово з далекої та близької діаспори, долинаючи до рідної Матері-України.

На цей раз озиваються українці, котрі живуть в Угорщині, — але називають цю країну другою своєю Матір'ю. Вони виїхали у свій час із совітської України в Угорщину — там знайшли нову землю, працю, друзів, стали вільними, без колишніх гасел і закомплексованості.

Переконалась, побувавши у них, що живуть вони добротно, дружно, щасливо, займаючись потрібними добрими справами для обох народів, як українського так і угорського, разом з тим хочуть з нами радитись, а інколи потребують нашої допомоги.

Минуло неповних три роки від заснування в Будапешті «Товариства української культури» — головою якого стала наша землячка Ярослава Хортяні, — на її запрошення т чших поважних членів «Товариства» . побувала в Будапешті вже вдруге.

Вперше відвідала Будапешт і наших земляків-українців вкінці минулого року разом з народним артистом України, солістом Львівської опери ім.І.Франка — Володимиром Ігнатенком. Нас запросили на творчу зустріч, яка пройшла в надзвичайно теплій атмосфері серед українців, угорців і взагалі серед симпатиків української музичної культури. Приємно, що озвались вони до нас тепер, коли Україна стала самостійною, визнаною світом Державою і до неї горнуться її рідні діти з далекої та близької діаспори.

Ось приміром: в лютому ц.р. було проведено вечір пам'яті визначного українського вченого — Михайла Драгоманова, де гостем та господинею вечора була внучка вченого — пані Наталя Драгоманова, яка живе в Будапешті.

Мені розповіли, що вечір пройшов надзвичайно цікаво, змістовно. Не так давно при «Товаристві» відкрито українську школу для дітей, де вони навчаються рідної мови, історії, музичної грамоти, співу, малюванню, хореографії.

Угорське радіо проводить «Хвилини» про Україну, про нашу культуру, про новостворене «Товариство» та його роботу. Радіо розголосило по Угорщині: зробилась добра справа для популяризації та обєднання усіх українців, що живуть в Угорщині. Пані Ярослава Хотяні, розповіла, що дякуючи цим «радіохвилинкам» пішов цілий потік листів із усіх кінців Угорщини, люди пишуть, телефонують до нас, бажають стати членами рідного «Товариства».

Вдруге запросили нас у Будапешт з Володимиром Ігнатенком на святкування 180-ї річниці від народження національного генія, поета і художника Тараса Шевченка.

Треба сказати, що Шевченкове святкування для угорських українців стає традиційним. До цього ювілею готувались вони завчасно і ретельно. Про це розповіли нам п.Ярослава та п.Наталя.

Вечір відбувся в будапештському готелі «Стадіон». До святково прибраного залу зайшли ошатно одягнені у вишиванки діточки з родичами. Прийшли запрошені представники з різних посольств в Угорщині: словенського, словацького, польського, казахського, російського. Був присутній амбасадор України Дмитро Ткач, голова туризму в Угорщині, представник Міністерства закордонних справ з українських питань Мішлей Пал, радник МЗс Угорщини Кешкень Ерню, голова

проходила розмаїто: розповідь найцікавішого фрагменту з життя Тараса Шевченка змінювалася поетичним Шевченковим словом, за ним звучала його поезія, покладена на музику. Ведуча вечора-пані Галя наголошує, що наш народ є щасливим і багатим, бо породив генія України, генія всього людства! Ми повинні твердо знати і не забувати про те, що Шевченко прожив пекельне життя, терпів муки, знущання, заслання, але не скорився.

Вищесказане стверджувала палка поетова поезія, яку виголосили учні із школи «Товариство» Настя Слизько, Андреа Сабо.

Виступ ліцеїстки Урі Ільдіко — одягненої в українську вишиту сорочку-був прекрасним: вона майстерно продекламувала декілька Шевченківських поезій в перекладі.

Ведуча програми знов і знов запрошує на сцену до виступу співачку Аню Ляхович, Володимира Ігнатенка, Марію Байко — гостей з України, зі Львова, а також Ольгу Бергасі, яка під власний акомпонемент (на гітарі) виконала обробки українських романсів та пісень.

Несподіванкою вечора — свята були гості з Червонограда-тріо бандуристок «Горлиця». Вони виконували цілу низку українських сучасних пісень. Кожен номер програми був прийнятий гарячими аплодисментами.

Натхненно виконав на кларнеті українські твори викладач Будапештської музичної школи Олесь Щур. Усі музичні твори на цьому вечорі майстерно, на єдиному подиху, виконувала піаністка Жужа Маккаус — педагог школи.

На завершення вечора ми — гості з України — подарували їм книжки і журнали для започаткування бібліотеки та для школи при «Товаристві української культури».

Прощаючись з усіма, редактор газети «Пешті Порт» Бикеш Атіл щиро дякував за те, що почерпнув чимало цікавого

Ліричні рядки

Іван ПАВЛІХА

Впав мі так у серце,
як камінчик в студню.
З лемківської пісні.

Поезію Антоновича
Барвисту
я бережу,
Немов криницю чисту.
Ще більше став я
Дорожити нею,
Коли пройшовся раз
Його землею,
Коли очима пив
Красу низьких Бескидів.
Ще не стрічав
таких я краєвидів,
Щоб, мов паломник той,
До них молився.
Можливо, що десь тут
Антонович народився:
Поет, якому Бог
таку дав лютню,
що, «впав мі так у серце,
як камінчик в студню».

* * *

Анна СМИЙ (м.Тернопіль)

МОЛЬБА

Є в народі такий поговір,
Хочеш вір, а не хочеш і не вір;
Буде на тім світі вшитко так,
Як призначит людям долі знак.
Наше життя — то тернистий шлях.
Наше життя — то безкрилий птах.

Нес на тім світі таких слів
Жеби Тя впросити хтоси смів.
Доленько! Послухай! Тя молю
Не за себе, за матір свою.
Так Тя прошу юш не єден рік,
Ти продовж моїй матусі вік.

Скільки днів і ночей я не сплю,
Лем о єднім я Тебе молю;
ГОСПОДИ! Почуй мій біль,
Вислухай мене, ВЛАДИКО мій!
Не затьмарюй сонця в ясні дні,
Не зламай длинно на ясні

культури. Приємно, що озвались вони до нас тепер, коли Україна стала самостійною, визнаною світом Державою і до неї горнуться її рідні діти з далекої та близької діаспори.

«Товариство української культури» за короткий час (неповних 3 роки) зробило чимало цікавого, потрібного, доброго: проводить зустрічі з визначними людьми України — музикантами, співаками, художниками і іншими визначними людьми, щоб краще пізнавати українську культуру взагалі.

Угорщині, представник Міністерства закордонних справ з українських питань Мішлей Пал, радник МЗс Угорщини Кешкень Ерню, голова угорсько-українського Товариства Коріг Шара, завідуючий кафедрою угорсько-російської філології Золтан Андраш, головний редактор газети «Пешті Порт» Бикеш Атіл, спонсор вечора-свята, що закінчилося дружнім прийняттям — Володимир Чоус. На свято завітала група угорських поетів, артистів.

Вечір розпочала голова «Товариства» пані Ярослава Хортяні. Урочистість

українськоі культури».

Прощаючись з усіма, редактор газети «Пешті Порт» Бикеш Атіл щиро дякував за те, що почерпнув чимало цікавого, нового про Шевченка, про Україну, ніби сам побував на Україні без візи і паспорта.

На закінчення хочеться побажати угорським українцям великих успіхів у культурно-просвітницькій праці.

Хроніка новин

19 лютого 1995 р. відбулися звітно-виборні збори Чортківського районного відділення Товариства «Лемківщина» в новій світлиці, що відремонтована лемківською громадою.

* * *

У Бережанах відбулася науково-практична конференція, присвячена 150-річчю з дня народження Тимотея Старуха.

Конференцію було організовано з участю Союзу українок, районного товариства «Лемківщина» і місцевого краєзнавчого музею. Ініціаторами виступила лемківська громада.

* * *

25 лютого 1995 р. в Тернополі у приміщенні клубу тресту зеленого господарства проходили звітні збори міського Товариства «Лемківщина».

* * *

26 лютого 1995 р. там же проводилася звітна конференція Тернопільського обласного Товариства «Лемківщина». Членами правління стали: Я.Бережнюк, О.Венгринович, І.Вовчак, Н.Ворончій, С.Давида, М.Дзюжинська, о.А.Дуда, І.Дуда, А.Лісняк, С.Панцьо, П.Сорока, В.Ступінський. Членами ревізійної комісії обрані: М.Дзюбин, Б.Дудяк, М.Ліпяніна. Інформація про конференцію поміщена в цьому номері на стор.1.

* * *

20 березня ц.р. в Івано-Франківську відбулося засідання колегії Крайового товариства «Лемківщина» в Україні.

Погляд крізь призму літ

Спалення Ганни Дудихи

Одного похмурного осіннього полудня 1678 року на ринковій площі села Мушини трапилася незвична подія.

Спершу на площу в'їхала чорна карета із загратованими вікнами і з неї два озброєні гайдуки вивели бліду жінку в порваній одежі і слідами недавніх тортур. Руки у нещасної були зв'язані за спиною, чорне волосся спадало на плечі, а очі безтямно блукали по юрбі, що зібралася тут з усіх навколишніх лемківських сіл. Її підвели до великого тесаного стовби, закопаного заздалегідь, і прикували до нього ланцюгами. Жінка не пручалася і не кричала, тільки погляд у неї був як у божевільної, а все тіло сіпалося, як у пропасниці. — Диви, як нев сатана трясе, — говорили поміж собою лемки.

Більшість з них добре знали селянку-лемкиню Ганну Дудиху і ті чуда, що вона виробляла. Були й такі, що могли заприсягатися як бачили її опівночі разом з чортом, або в небі верхи на мітлі. Не одному вона спортила корову, вівцю чи коня, не на одного нагнала недугу. Від її недоброго погляду сліпли діти, хоч було й таке, що декому вона повернула зір.

Невдовзі на ринок приїхала фіра з сухим хмизмом, соломою, дровами і катом в червоній, як вогонь, сорочці. Кат поважно зліз на землю і відразу до роботи — став розкладати під відьмою привезене гілляччя.

Коли все уже було готове, під'їхала ще одна карета і з неї вийшло кілька панів та пишно одітих паній, серед яких виділвся ксьондз у довгій рясі. Святий отець одразу ж підійшов до нещасної жінки і запитав, чи не хотіла б вона висподіватися. Жінка навіть не глянула на нього.

Священик так же поквапно відійшов, як і появився, і на його місце заступив судовий чиновник, що став зачитувати вирок: Ганна Дудиха за зв'язки з нечистою силою і чаклунство засуджується до кари смерті через спалення на вогні.

Коли вирок було прочитано, головну роль перебрав на себе кат. Він узяв відьму за волосся, сильно потарбав нею і до носа підніс здоровенного кулацюру.

— Аний, ся дябля не боїт, — дивувалися люди.

— Бо до єй подібна — додавали інші.

Один з панів, що стояли біля карет, витягнув білу хустинку і подав знак катові. Той швидко облишив гратися з жертвою і заходився розводити огонь. Через мить солома спалахнула, вогняні язики поповзли вгору і лизнули сухе гілля. Відьма дико заверещала. Здавалося, пекло розверзлося перед людьми і відкрило одну із страшних своїх картин. Від того в людей застигала кров і волосся ворушилося на голові. Діти заплакали, а пишно одіті пані затулили очі пухненькими білими ручками.

На площі запахло людським смаженим м'ясом. Відьма билася у страшних корчах, а кат підкидав солому і хмиз й танцював якийсь дикий сатанинський танець. Коли він підкинув хмиз у черговий раз, вогнище на мить притихло, а все навкруг заволік густий дим.

— Се їй диявол поміг, — говорили ті, що мали твердіший характер.

— Вирвав душу з огня і в оген понюс.

— Не бійтеся, не буде там бідувати, бо має приятелів у пеклі, — пробував жартувати якийсь веселун.

Люди не спішили розходитися, бо таке не часто випадало побачити і, зрештою, було про що поговорити.

Петро Бескид, м.Тернопіль

ГОСПОДИ! Почуй мій біль,
Вислухай мене, ВЛАДИКО мій!
Не затьмарюй сонця в ясні дні,
Не зламай ялицю на весні.

Як юш давно, дивну мову ту,
ГОСПОДИ, з Тобою я веду.
Знов і знов молю, як і колись,
На мою журбу Ти відізвись.
Пісню мамиїу продовж їй,
Щастя у житті не пожалій.
Дай тій ПІСНІ сильні два крила,
Сповнені любові і тепла.

* * *

В ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ

Рано-зраня, до схід сонця,
До мойого до віконця
Красний Ден ся приголубив
І зо сну мя рано збудив,
Повів тихо у поля.

Він узяв мене за руки,
Повів гнески на ті луки,
Де я каждий ден ходила,
Боси сліди потратила
Між квітками у полях.

Як же ладні, на світанку —
Гаснут зорі, йде до ранку.
На світанку по росинці,
Но по єдній лем краплинці
Я зберу свої літа.

На горбочку у долині,
Но по своїй лем стежині
Я зберaю свої роки,
Я зберaю свої кроки
І сой сплету з них вінок.

Такий сплету з них віночок.
Як барвистий моріжочок,
І чим більше тих квіток,
Тим багатший мій вінок,
О, прекрасний урожай.

Рано-зраня на світанку
Світ чекає свого ранку.
В такий Красний світлий Ден
Між квіточок і пісень
Я вплету свої літа.

Наша пошта

Залишили глибокий слід

Дні пам'яті і скорботи, що проходили у Тернополі, залишили в нашій пам'яті глибокий слід. Велика подяка усім, хто спромігся організувати фестиваль на Співочому полі. Як дзвінко, як щиро і зворушливо прозвучали слова нашого єгомоця Анатолія Дуди. Тільки доречно було б, щоб частіше звучала лемківська говірка з уст членів обласного правління. Знаю, що не все можливе те, що бажане, та все ж, та все ж... Як мріяла наша старша лемківська генерація побувати на рідній землі. Але час невблаганний, багато не дожило до цих днів. Але хто побував на Співочому полі, той ніби на рідну землю вернувся, вдихнув цілюще повітря наших гір.

У Тернополі вперше я взяв у руки газету «Дзвони Лемківщини» і був дуже зворушений, що наше слово живе і буде жити.

Хотілося б також, щоб появилися сучасні лемківські пісні, які б відповідали духові нашого часу. Зізнаюся щиро, що сам пробую свої сили у цьому напрямку, а що з цього виходить, судити, як мовиться, не мені, а людям. Радий був би ознайомити з ним тих, хто цікавиться лемківською культурою, фольклором. Може відгукнуться ентузіасти.

Скажу коротко, що живу у селі Гутисько п.в.Підвисоке, Бережанського району, Тернопільської області. Селянин-ремісник. Лемко з Балутянки. Користуюсь лемківською говіркою.

Михайло МИХАЙЛИШИН

Сповідь серця

Я, лемко-переселенець із села Ославиця, гміни Команчі, Сяніцького повіту, хочу пригадати гіркі і трагічні часи. До наших сторін прибула Червона армія 1944 року і

До 50-річчя депортації лемків

Василь САВЧАК, м. Бережани

Краяни посла

Донині у людей старшого покоління на Бережанщині зберігається в пам'яті яскравий спогад про обраного українською громадою посла до Віденського, як тоді казали, цісарсько-королівського парламенту — Тимотея Старуха. Палкий трибун, переконаний демократ і незламний оборонець народних прав, він перший з послів поставив у Відні вимогу про автономію Галичини (1914р.). А на військовому з'їзді у Києві 1917 року проголосив ідею боротьби за самостійність України.

У найтяжчі часи існування ЗУНР ця людина гідно несла тягар обов'язків Посадника Бережан, за що окупаційна польська влада надовго кинула його у в'язницю, щоб там фізично знищити мужнього патріота.

За послом Старухом у квітні 1923 року плакала вся Бережанщина, як за рідним сином. Хоч, мабуть, мало хто із тих, що ішли в довгій похоронній процесії знав, що покійний — уродженець далекого карпатського села Бережниця-Вижня повіту Ліско. Тим більше ніхто не міг передбачити жорстокої депортації лемків та інших жорстоких катаклізмів історії.

Населення Бережанщини, що пережило жах пацифікації і гнітючу атмосферу Бригідок та Берези Картузької, що дивом уціліло після нелюдських мордувань у сталінських тюрмах, що уникло фашистських «десяткувань» і масових виселень у Сибір, те населення зустріло в східних областях. Як згадує Ганна Борсук (Колодійчук), що народилася 1925 року в селі Вапенне, Горлицького повіту, їх родина опинилася аж на Ворошиловградщині. Був 1946 рік, голодний і нужденний, і тамтешнє керівництво сказало прибульцям: «Роботу для вас маємо, але що ж вам дамо їсти? Давайте собі раду самі». Якийсь час переселенці перебивалися на «ховрашиних» запасах, що знаходили у степу. Добре, що прихопили з собою жорна. А відтак, рятуючись від неминучої голодної смерті, приїхали на Бережанщину. Але і тут довелося спізнати лиха. У двох тісних комірчинах тулилося 13 осіб, не було сталого заробітку і хліба насущного. Ходили по селах, шукали роботи і хто що дасть. На полі, відведеному для фінвідділу, жали жито як кріпаки, за десятий сніп, гарували на торфовиськах.

Прибували на Бережанщину й родини, вивезені спершу на Запоріжжя, Миколаївщину, Одещину та інші області.

Декому пощастило більше, не зробив він нужденної мандрівки на Схід. Ольга Трач, 1936 року народження, із повіту Кросно була серед тих майже 50 родин, що ступили на Бережанську землю в червні 1945 року. Поселяли їх скрізь, де було більш-менш придатне для існування житло. Бралися лемки до будь-якої роботи.

Є на Бережанщині села Демня, січня 1947 р. за підписом Миколи Кочелка міститься подяка владі: «В минулому році приїхав я з сім'єю з Польщі на рідну Україну, одержав від радянської влади хату, 5 га землі і, головне, великі права... Три сини навчаються в 2,4 і 6 класах Курянівської школи, а старша дочка на першому курсі Бержанського педучилища. 9 лютого я віддам свій голос за представників блоку комуністів і безпартійних».

Аналогічна замітка подана й за підписом Михайлини Якимець, тож не важко здогадатися, що фабрикувалося це однією рукою, було звичайною фальшивкою тих часів.

Серед «уцікінерів» — як називали, на польський манір, втікачів-лемків зі східних областей, була й родина Кузимчаків, що з села Яблуниця (Кросненський повіт). Завезли їх аж під Балту на Одещині. Туди їхали з нажитим тяжкою працею майном, а звідти на Бережанщину — з торбами. Такою ж була хресна дорога майже 500 тисяч українців, відірваних від матірної землі.

Але навіть за таких обставин не забували люди своїх святинь. Одному Богу відомо, як вдалося врятувати і привезти в Бережани образ Божої Матері, образ «Хрещення Ісуса Христа в Йордані» та церковний дзвін «Іван». Вдалося це диво Господнє передовсім П.Шулику. Той дзвін дорогий для громади тим, що він із їхньої церкви, і фундував на нього гроші їх краянин Іван Байко із далекої Америки. Святиня під землею знаходилася до 1950 року,

гміни Команчі, Сяніцького повіту, хочу пригадати гіркі і трагічні часи. До наших сторін прибула Червона армія 1944 року і забрала усіх молодих чоловіків віком до 45 років на війну «проти гітлерівських загарбників». Багато з них не повернулося, чимало прийшли без рук — з страшним каліцтвом.

1946 року польське військо почала нас виганяти з рідної землі, з отчих хат. Ми повтікали на словацьку сторону з коровами, конями і возами. Тікали усі: малі діти, немічні діди та інваліди війни, що віддали здоров'я за прокляту «Родіну». Чотири дні і ночі ми переховувалися у словацьких лісах, як вовки-сіроманці. Але прийшла словацька армія і всіх нас, лемків, вигнали. І сказав нам один поручник гіркі слова, що ми не маємо батька свого.

Коли ми вийшли з лісу, поляки погнали нас до Загір'я, сорок кілометрів бігли ми, як зацьковані звірі. Били дівчат, били хлопців, допитувалися, де є бандерівці. Багатьом викололи очі. Ми бачили, як горіли села, як тікали люди. Страшний був час, апокаліптичний. Забути не можна і простити не можна, щоб лихо знову не повторилося. Опинився я на Тернопільщині. Дала совітська влада чотири стіни з глини на хуторі Гричинському, де жили ми усією сім'єю разом з худобою в одних стінах.

Кінський і коров'ячий сморід стояв у хаті день і ніч, і ми дихали тими випарами. Два роки провели у страшному смороді. Пекло впало на землю і люди покутували. А воду носили за 1000 метрів, бо не було криниці поруч. Дотепер носимо так воду. А в нас на Лемкі вщині вода була скрізь і всюди — чиста, цілюща, пахуча.

Який жаль сьогодні маю за все — словом не описати. Тільки сльози мої можуть розказати про це. Поробили нас злодіями, злиднями, вічними боржниками кляті «старші брати». Вдень і вночі мрію, щоб пустили нас знову на Лемківщину, у благословенний край. Коли ця мрія збудеться? Коли правда Божа переможе?

Григорій НЕСТОР

мордувань у сталінських тюрмах, що уникло фашистських «десяткувань» і масових виселень у Сибір, те населення зустріло нужденні валки українців-переселенців з Лемківщини — батьківщини Тимотея Старуха — привітно й гостинно, поділилося з ними, як мовиться, останнім окрайцем черствого хліба.

Лемків розсіяли по всій великій Україні. Немало родин опинилося

Бралися лемки до будь-якої роботи.

Є на Бережанщині села Демня, Підвисоке, Баранівка, Куропатники, де поселенців велика кількість. А Гутисько майже цілком складається з родин переселенців. Це маленька Лемківщина в мініатюрі.

Газета «Червоні Бережани» вряди-годи публікувала матеріали про «щасливе» життя переселенців. Так, у номері за 12

гроші їх краянин Іван Байко із далекої Америки. Святиня під землею знаходилася до 1950 року, поки не трапилася нагода використати його за призначенням. Донедавна зберігалися у своїй первозданній красі іконостас і патериця, привезені лемками з рідного краю.

Імена багатьох бережанців, переселенців з Лемківщини, сьогодні відомі усій Україні. І наша розповідь про них ще попереду.

Співучі голоси Лемківщини

Лемківська земля надзвичайно щедра на таланти. Вона подарувала Україні видатних митців-різьбярів, скульпторів, художників, письменників, артистів. Та чи не найбільше славляться наші краяни своїми співучими голосами. Щось особливе мали, мабуть, наші гори, що такий співучий, голосистий нарід там виростав. Наснажували високі Карпати людські душі силою чистої і високої любові, яка не згасне довіку.

На цих світлинах, зроблених нашим фотокором Михайлом Бенчем, ви бачите два художніх колективи, що розносять нашу пісню, нашу славу по всій Україні, а то й світу — львівську «Лемковину» (внизу) і фольклорний гурт з с.Підзамочок Бучацького району (Тернопільщина) — вверху.

Коротко

Невмируща душа народу

Сила лемківської пісні — в душі народу, вона невмируща, бо безсмертна душа. Коли слухаю лемківські пісні, на очах з'являються сльози і в грудях щемить серце. Відчуваю те, що словами не висловиш. Яку велику справу роблять ті, що не дають нашій пісні пропасти, пропагують її, розносять по світу. А це означає, що «наша слава на вмре, не загине».

В.Сушко

Семен Сиско

Чорні дні Лемківщини

(із спогадів переселенця)

(Продовження. Початок у № 7-9)

Тисячі чудових пісень склали лемки. Їх здавна записували, ними досі милуються. лемки можуть гордитися цілою плеядою відомих діячів культури XVI століття: Михайло Сяноцький — перекладач з болгарської мови, з старослов'янських мов — Михайло Василевич, Іван Прислопський написав ряд релігійних творів, Тит з Височан створив «Євангеліє учительноє», а Дем'ян Левицький — «Сборник духовних і світських пісень». Літературну спадщину залишили, починаючи з XVII ст., Степан з Рихвалду, Осип Ясина з Радоцини, Бенедикт Мохнацький з Баниці, Михайло Константинович, Михайло Криницький з Ганчови, Т. Курило з Висови, Іван Прислопський з Кам'янця, І. Верхратський, О. Торонський, Модест Гумецький, Клавдія Олексович з Кросна, В. Яворський з Флоринки, В. Щавельський з Климківки, І. Филипчак та інші.

А яке чарівне було народне мистецтво! Рідне село Бліхнарка, Новиця — центр деревообробного виробництва, в інших селах жили різьбярі, скульптори, майстри плетіння з лози.

Славну сторінку в історію боротьби з татарськими ордами вписав Петро з Крампної, який 1259-1260 рр. двічі розгромив нападників. Лемківські збійники вели багаторічну боротьбу з шляхетською сваволею, підтримували визвольну війну під проводом Богдана Хмельницького. І загони Савки, Чепця, Баюса завзято боролись за національне і соціальне визволення.

Були збійники і з моєї Бліхнарки, що існувала з початків 1400-х років, а сусіднє село Висова згадується в документах з 1340 року.

Більшість сіл Лемківщини виникли набагато раніше і займали далеко ширший простір — аж під Краків до Вісли, але були витіснені польським населенням у гори, де протягом XIII-XIV століть створили ряд нових поселень і реєструються в 1435 році.

Загалом же наші імена — від древніх білих хорватів, яких ще 993 року приєднав до Київської Русі Володимир Святославович — великий київський князь. Є вони в літописному творі «Путь на Бардіїв» під 1262 роком (до Бардіїва з мого села було трохи більше 10 кілометрів). Вони записані в містечку Риманові, заснованому на честь Романа Мстиславовича над річкою Вислокою. Є руїни княжих замків у Сяноці, Ганчові, Устю-Руському, біля Висови, у Бліхнарці. Є десятки інших залишків історичних святинь старослов'янського (передукраїнського) населення. Та головне — залишилися неторканими часом народні вірування в Перуна, Дажбога, домових, коли найстрашнішим прокляттям було: «Бодай тя Перун пальнув», повір'я в чародіїв, ворожок, Різдв'яні, Великодні ігри та співанки, собітки від Івана-Купала. Наші традиції ще старослов'янські, не змінюються віками, як і оригінальна архаїчна діалектична давньоукраїнська мова, що витримала гніт в умовах чужого оточення.

Самобутність, оригінальність й одночасно єдність Лемківщини з великим українським народом пов'язана безліччю міцних нервових м'язів.

(Далі буде)

Слово наших читачів

Нас єднають «Дзвони Лемківщини»

Уже давніше я почула, що в Україні народився новий часопис лемків, але, на жаль, не змогла зв'язатися з редколегією. Тепер після рецензії п.М.Мушинки у «Нашому Слові» така нагода появилася. Хотіла б стати постійною читачкою Вашого часопису. До цього часу інформація про життя лемків на Україні була надзвичайно скромною. Хотілося б це змінити.

Олена Дуць-Фойфер, м.Краків

* * *

Інститут Досліджень Діяспори (ІДД) хотів би мати у своїй бібліотеці, яка формується головно з добровільних пожертв установ і приватних осіб, добірку усіх чисел газети «Дзвони Лемківщини».

Головним нашим завданням є організація та координація досліджень історії та сьогодення зарубіжного українства. Серед ухвалених радою ІДД заходів — підготовка до видання фундаментальної праці — Атласу «Українці в світі (у текстах, мапах, схемах, ілюстраціях)», випуск збірок архівних матеріалів із серії «Українська діяспора: історія в документах», він є ініціатором проведення міжнародної конференції «Етнічні території, етнічні кордони, автохтонне населення: історичні, географічні, соціально-економічні та правові аспекти тощо». ІДД неодноразово звертався до Президента України з вимогою реагування українського керівництва на становище українців в інших державах, зокрема в Росії, Грузії, Польщі.

І.Винниченко,
заступник директора по науковій роботі

Знайомство зблизька

ОЛЬГА ОСТАПЕНКО, голова Збаразького районного товариства «Лемківщина»:

«Почуваю себе щасливою»

— Ти щаслива людина?

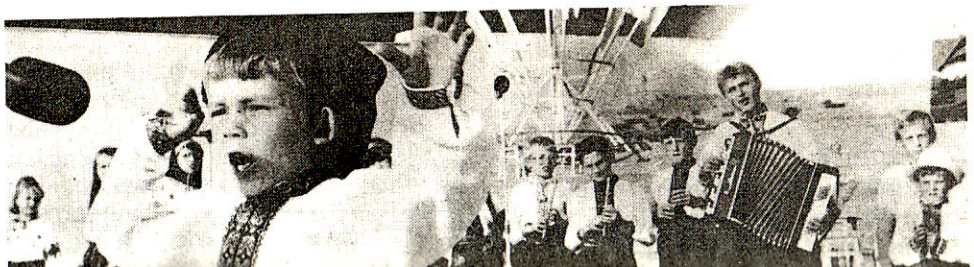

«Почуваю себе щасливою»

— **Ти щаслива людина?**

— Думаю, що так.

— **Що для Тебе означає щастя?**

— Здоров'я, благополуччя, любов.

— **До чого ставишся з презирством?**

— До брехні.

— **Які помилки готова пробачити людям?**

— Думаю, що більшість. Окрім підлості.

— **Що найбільше цініш у жінках?**

— Порядність. Вірність.

— **А в чоловіках?**

— Силу. Чесність.

— **Твій улюблений співак?**

— Дмитро Гнатюк, Назарій Яремчук.

— **Якби у Тебе був мільйон доларів, як би ти використала його?**

— Подбала про майбутнє дітей, а частину віддала б на відродження Лемківщини.

— **Які газети читаєш?**

— Майже усі, оскільки працюю бібліотекарем. «Дзвони Лемківщини» — в першу чергу.

— **Улюблені письменники?**

— Ліна Костенко, Агата Крісті, Жорж Сіменон...

— **Яка твоя найбільша помилка у житті?**

— Сліпа віра в людину.

— **Улюблена пора року?**

— Літо.

— **Коли відчула себе лемкинею?**

— В дитинстві, після розповідей діда і зустрічей лемків вечорами у нашого сусіда Дзюбина.

— **Коли вперше побувала на Лемківщині?**

— 1990 року. Відвідала Бліхнарку, де народилася мати.

Записав **Петро НЕТЕЧ**
с.Грицівці, Збаразького р-ну Тернопільської обл.

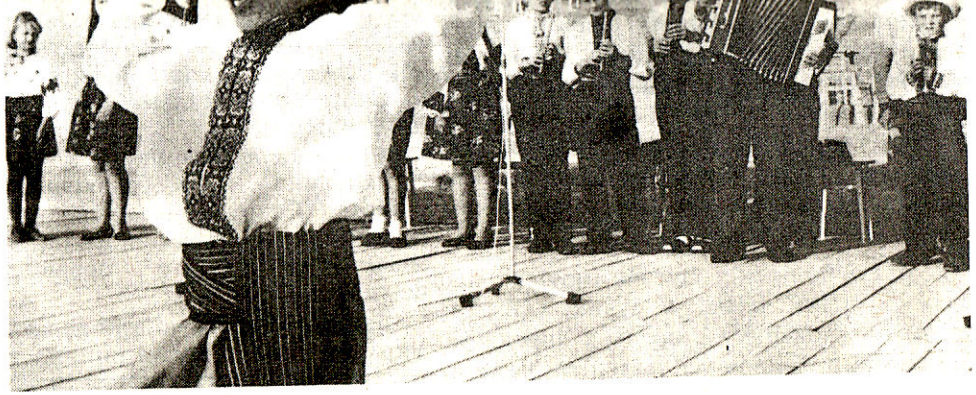

Не забудь, мій любий сину,
Наш куточок — Лемківщину:
Там коріння твого роду
Й сила рідного народу.
Без коріння й терня кволе
З часом — перекотиполе.

Текст В. Хомика
Світлина М. Бенча

ОГОЛОШЕННЯ

Молоду лемкиню — абонента N3, оголошення про знайомство якої поміщене у «Дзвонах Лемківщини» (№ 7, листопад 1994р.), просимо зголоситися у Товариство «Лемківщина» за адресою: м.Тернопіль, бульвар Т.Шевченка, 21 тел. 2-42-44. На Вашу адресу надійшов лист з Польщі.

Видавнича фірма «*АСТОН*» пропонує такі послуги:

комп'ютерний набір, верстку і роздрукування на лазерному або матричному принтері науково-дослідних праць, методичних вказівок, дипломних і курсових робіт, а також повний комплекс видавничих послуг, включаючи тиражування. Якість гарантована.

Наша адреса: м. Тернопіль, вул. Гайова, 8 тел. 2-71-36

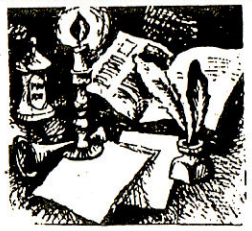

"Дзвони Лемківщини" — часопис крайового Товариства "Лемківщина" в Україні

Наша адреса: м.Тернопіль, бульвар Т.Шевченка, 21. Телефон 2-42-44.
Замовлення № 715 Тираж 2000.
Обсяг 1 друк. арк. Друк офсетний.
Орендне підприємство видавничо-поліграфічний комбінат "Збруч", м.Тернопіль, вул. Живова, 11

Редактор Петро Сорока

Редакційна колегія:
Михайло Бенч, Ярослава Бережнюк, Марія Бурдяк (Чортків), Олександр Венгринович, Ігор Дуда, Стефанія Панцьо, Володимир Ступінський, Парасковія Трач, Ілля Чулик (Львів), Анатолій Ядловський (Івано-Франківськ).

Висловлені авторами думки можуть не співпадати з позицією редакційної колегії.

www.lemko.org
2010.07.23 14:05:27
+03'00'